समत्रेनानयः अयानयः शीर्षस्थानम् । तत् नेयः ख । द्यूतविशेषे हि चतस्रोवीथयः प्रत्येकं द्वादशकोष्ठोपेताः शारास्तु त्रिंशत् ते च एकैकवितवेन पञ्चदशगो याह्याः स्वाभमपार्श्वस्थप्रथमकोष्ठपर्यन्तमारभ्यान्तिमकोष्ठरूपंशीर्षस्थानरूपमयानयं दक्षिणावर्त्तेनोपसव्यगत्या सर्व्वेऽपि शारा नेया अतस्ते अयानयोना इत्युच्यन्ते तत्रायं प्रकारः "असहायस्य शारस्य परैर्नाक्रम्यते पदम् । असहायस्तु शारेण परकीयेण हन्यते इत्युक्तादिशावसेयः । परैः परकीयैः नाक्रम्यते द्वादिशाराश्रितकोष्ठं नाक्रम्यते परकीयशारेण तत्स्थानाक्रमणेन प्रतिरोधात् । असहायस्तु हन्यते इत्यतः प्रतिरोधाजनतः "अनुपदमव्ययानयं बद्धा भक्षयति नेत्रेषु" पा० "अयानयः स्थानविशेषः तं नेयः अयानयोनः शारः" मि० को ।

अयाशु त्रि० अयमश्नाति नाशयति अश ड ईत० । शुभावहविधिलोपके यातुधानभेदे "अयजाः शकशुक्राः उकरजा ये च मट्मटाः ब्रह्मसृक्का अयाशवः । तानस्या ब्रह्मणस्पतेः प्रतीबोधेन नाशय" अथ० ८,६,१५ ।

अयास्य त्रि० यस णिच्-शक्यार्थे यत् न०त० । १उपजपयितुमशक्ये "अयुजो असमोन्मिरेकः कृष्टीरयास्यः" ऋ० ८,६२,२, "अयास्यः उपजपयितुमशक्यः" भा० । यासः प्रयत्नस्तत्साध्यः यत् न०त० । २ युद्धरूपसाधनैः साधयितुमशक्ये शत्रौ । आस्यादयते निर्गच्छति अच् पृ०पदव्यत्ययः । ३ सुखेन निर्गमनवृत्तिके प्राणवायौ उपचारात् ४ तदुपासके अङ्गिरसि ऋषिभेदे । "अयास्यः स्तवमानेभिरर्कैः" ऋ० १,६२,७, "अयास्यः यासः प्रयत्नः तत्साध्यो यास्यः न यास्योऽयास्यः । युद्धरूपैः प्रयत्नैः साधयितुमशक्य इत्यर्थः यद्वा अयास्यः पञ्चवृत्तिर्मुख्यः प्राणः । स ह्यास्यान्मुखादयते गच्छति निष्क्रामति । तदुपासकोऽप्यङ्गिरा उपचारादयास्य उच्यते । तथा च छन्दोगैराम्नातम "तं ह्यायास्य उद्गीथमुपासाञ्चक्रे एतमु एवायास्यं मन्यन्ते आस्यादयते तेनेति" । अथवा अयमास्ये मुखे वर्त्तत इत्ययास्यः तथा च वाजसनेयकम् "ते होचुः क्व नु सोऽभूद्योन इत्यसक्तेत्ययमास्यान्तरितीति" । पूर्ववदुपासकोऽप्ययास्यः" भा० ।

अयि अव्य० इण-इन् । १प्रश्ने, २अनुनये, ३संबोधने, ४अनुरागे च "अयि सम्प्रति देहि दर्शनम्" "अयि जीवितनाथ । जीवसि" इति च क्रमा० । "अयि ज्ञानीहि रेभिलस्य सार्थवाहस्य गृहम्" कथा० ।

अयुकुकुद पु० अयुग्माः सप्त सप्त छदा अस्य । सप्तपर्णे वृक्षे तस्य हि एकैकशाखे सप्त सप्त पर्णानि विद्यन्ते । "अयुग्मकुकुद्मकुसुमस्थः" माघः । अयुग्मपत्रादयो यत्र ।

अयुक्त त्रि० युज क्त न०त० । १विषयान्तरासंहितया कर्त्तव्येष्वनवहिते, २अनुचिते, ३व्यापृतगते ४असंयुक्ते च "अयुक्तः प्राकृतस्तब्धः शठो नैष्कृतिकोऽलसः गीता" अयुक्तः अनवहित इति आ०त० रघु० । "नचायुक्तस्य भावना" गीता ५अयोग्ये "अयुक्तरूपं किमतः परं वद" कुमा० । अयुक्तं प्रयत्नं कर्त्तव्ययोग्योग्यकर्म्मकृत् । ईश्वरिर्मुखे "अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निबध्यते इति गीता" "अयुक्तः अहिर्मुखः" म०त० रघु० । युक्तियुक्तं युक्तम् न०त० युक्तिशून्ये त्रि० । "अयुक्तं यदिह प्रोक्तम्" इति दुर्गादासः व्यनियोजिते च । "अयुक्तचारप्राणिनीति० ।

अयुक्ति स्त्री अभावे न०त० । १युक्त्यभावे । न०ब० । २युक्तिशून्ये ३योजनशून्ये च त्रि० ।

अयुग न०त० । युग्मभिन्ने (विजोड़) विषमे । "युगपदयुगमग्निरुन्मसंकुर्मियुगैः" माघः अयुगनेत्रः त्रिनेत्रः अयुगेषुः पञ्चशरः । अयुगत्वादयोऽप्यत्र । न०ब० । २अभग्नयुगे त्रि० । ३भग्नयुगे रथादौ

अयुगपद् अव्य० न०त० । युगपद्भिन्ने क्रमिकभवने ।

अयुगू स्त्री एति बन्ध्यत्वम् इण्-उन् अयुगौ यते गै क । काकवन्ध्यायां स्त्रियाम् । "अयुगूः काकवन्ध्या या जाता तां न विवाहयेत्" कात्या० स्मृतिः ।

अयुग्म न० न०त० । युग्मभिन्ने (विजोड़) विषमे । यथा संख्यायामेकत्रिपञ्चसप्तादयः । न०ब० । २तत्संख्यान्विते त्रि० । "अथेन्द्रियक्षोभमयुग्मनेत्रे" इति कुमा० । अयुग्मशरः पञ्चबाणः । अयुग्मच्छदः सप्तच्छदः अयुग्मवाहः सप्ताश्वः । "अयुग्मे विधवा नारी" उ०त० पु० "युग्मासु पत्नीजायन्ते स्त्रियोऽयुग्मासु रात्रिषु" मनुः । "द्वादशराशिषु विषमसंख्यान्वितेषु मेषमिथुनसिंहतुलाधनुःकुम्भेषु" ज्योतिः प्रथमतृतीयचरणयोः ।

अयुग्मनेत्र पु० अयुग्मानि नेत्राण्यस्य । त्रिनेत्रे महादेवे "अथेन्द्रियक्षोभमयुग्मनेत्रः" कु० अयुग्मनेत्रत्वादयोऽप्यत्र

अयुग्मच्छद पु० अयुग्माः सप्त सप्त छदा अस्य । सप्तच्छदे (छातिम्) वृक्षे अयुग्मपत्रादयोऽप्यत्र ।

अयुग्मवाह पु० अयुग्माः सप्त वाहा अस्य । सप्ताश्वे सूर्य्ये । अयुग्माश्वादयोऽप्यत्र ।